

Соколова І.В.

Українська академія банківської справи

Моделі утворення комп'ютерних термінів англійської мови та їх переклад українською

Термінологічна система галузі інформаційних технологій належить до наймолодших систем, оскільки виникла наприкінці 20 сторіччя разом з виникненням і розвитком комп'ютерних та інформаційних технологій. Оскільки лідером розвитку галузі інформаційних технологій були й залишаються Сполучені Штати, природно що первинна номінація нових розробок відбувається англійською мовою.

Однією з актуальних проблем сучасного мовознавства є визначення способів утворення неологізмів у галузі інформаційних технологій та аналіз шляхів їх адекватного перекладу іншими мовами. Класифікацію термінологічної лексики можна здійснювати за моделями утворення термінологічних інновацій або за семантичними групами. Дослідження показує, що найбільш поширеним способом утворення термінів-неологізмів для позначення понять у галузі інформаційних технологій є надання нового значення вже існуючим лексичним одиницям. Приклади таких новоутворень є найчисельнішими:

menu – 1) a list of dishes available at a restaurant or to be served at a meal

2)(computing) a list of possible actions from which a user can choose, displayed on a computer screen

file – 1) any of various types of drawer, self, holder, cover, box, etc. usually with a wire or metal rod for keeping loose papers together and in order, so they can be found easily

2) (computing) an organized collection of related data or material in a computer

application – 1) the action or process of making a formal request

2) the action or an instance of putting or spreading sth onto sth else

3) the action or process of making a rule

4) *the action or an instance of putting a theory, discovery, etc. to practical use*

5) *(computing) a program designed to perform a particular task for the user*

Поширеним способом утворення комп'ютерних неологізмів також є композиція. Чисельними є новоутворення, що виникли шляхом простого складання основ без з'єднувального елемента: *keyboard, filename, software, spreadsheet*. Дані терміни є прикладом новоутворень, значення яких є сумою значень складових елементів. При утворення нової лексичної одиниці не відбулося семантичного зсуву її складових частин.

Так звані «синтаксичні» складні слова, сформовані з сегментів мовлення, зберігають у своїй структурі ознаки синтагматичних відносин, що є типовими для мовлення. Такий тип словотворення є типовим для англійської мови і широко представлений в ІРТ сфері інформаційних технологій.

Напр.: *ready-to-use, black-and-white, clear-to-send, digital-to-analog, dual-in-line, etc.*

Структура більшості складних слів у галузі інформаційних технологій є прозорою. Семантика похідного слова повністю відповідає семантиці його елементів. Очевидно, що такі складні слова походять від словосполучень. Утворення і вживання термінологічних словосполучень (Іщенко) є функціонально виправданим, оскільки вони більш точно описують процес або об'єкт, ширше розкривають поняття. Такі словосполучення є цільною лексичною одиницею. Найчастотнішими є словосполучення типу Adjective + Noun, у яких головне слово називає предмет / процес, а залежне надає йому характеристики.

Напр.: *compact disc, application program, virtual machine, graphical interface*

Термінологічні словосполучення можуть бути як двокомпонентні, так і багатоконпонентні (*disaster recovery disk*), але вони є структурно ідентичні – у препозиції використовуються іменники в атрибутивній функції (*default*

application), прикметники (*personal computer*) або іменник + прикметник (*virtual machine manager*).

Термінологічні словосполучення часто використовуються у вигляді абревіатур / акронімів, більшість з яких є загальноновживаними у галузі інформаційних технологій. Скорочення як засіб утворення слів залишається одним з найбільш продуктивних у сучасній англійській мові, що пояснюється тенденцією до збільшення темпу життя і до економії мовних засобів. Наявність акронімів є однією з типологічних однак, притаманних науково-технічному типу тексту. Акроніми є одним з видів економії мовних засобів і слугують компресії інформації на лексичному рівні. Використання абревіатур / акронімів стає можливим завдяки тому, що адресат ІРТ володіє спільним з автором тезаурусом.

В ІРТ з інформаційних технологій поширене вживання абревіатур / акронімів спричинено відносною чисельністю багатокомпонентних термінологічних словосполучень, скорочення яких необхідно для економії місця.

Напр.: *ROM – Read Only Memory*

RAM – Random Access Memory

SIP – Single In-line Package

SDLC – Synchronous Data Link Control

TCP/IP- Transmission Control Protocol/Internet Protocol

Чисельні комп'ютерні інновації входять до складу української мови разом з розвитком науки і техніки. В умовах відсутності певного поняття для позначення явища або об'єкта, процес номінації відбувається двома шляхами: новий термін запозичується з іншої мови разом з асиміляцією явища або поняття; або номінації відбувається засобами, існуючими у мові (напр., надання нового значення існуючим словам). Дослідження показують, що при перекладі комп'ютерних термінів українською мовою використовуються наступні методи:

1) транслітерація (транскрипція)

- 2) калькування
- 3) експлікація
- 4) переклад на основі аналогії (із застосуванням стандартної лексики в іншому значенні)

Шляхом транслітерації або транскрипції були запозичені такі терміни, як *Інтернет, чат, хекер, принтер, комп'ютер, файл, сайт, драйвер* та інші.

Під калькуванням розуміють переклад частин іншомовного слова (складного, похідного або словосполучення) з подальшим складанням елементів в одне ціле. Прикладами калькування є переклад таких термінологічних словосполучень, як: *access code – код доступу, autorepeat – автоматичний повтор, absolute disc read – абсолютне зчитування з диску*.

Одним з поширених способів перекладу комп'ютерних термінів, що використовується задля адекватного відбиття семантики терміна, є експлікація. Експлікація полягає у поясненні нового терміну засобами, що існують у мові перекладу. Особливо ефективним даний засіб є при перекладі багатокомпонентних словосполучень, елементи яких не мають у мові перекладу відповідних еквівалентів. Напр., *Random Access Memory – запам'ятовуючий пристрій з вільною вибіркою, cache hit – успішний пошук у кеш-пам'яті*.

Лексичні одиниці української мови, так само як і англійської, розвивають нові значення задля позначення нових понять і об'єктів. Прикладами функціонування лексичних одиниць у новому лексико-синтаксичному варіанті є такі терміни, як *мультиплікація «оживлення», меню «список команд», програма «комп'ютерна»*. Більшість з цих новоутворень пройшла синхронний шлях разом з англійськими термінами у процесі розвинення нового значення, тому точніше було б вважати, що було запозичене нове значення, а не лексична одиниця.

Таким чином, термінологічна система галузі інформаційних технологій має динамічний характер, про що свідчить виникнення нових лексичних утворень для позначення інноваційних розробок у цій галузі.